

De Jodensavanne in 1873

"beschrijving van de rivier de Suriname", G.P.H. Zimmerman, 1877, Tijdschrift van het aardrijkskundig genootschap, 1877, deel II

De kapitein der infanterie G. P. H. Zimmermann werd in 1873 belast met de opname der militaire posten. Hij heeft daarvan een kaart gemaakt, alsmede een aantal aquarellen en beschrijvingen.

De algemene beschrijvingen zijn deels overgeschreven uit hem ter beschikking staande bronnen; zo is de geschiedenis der Surinaamse Joden vrijwel letterlijk overgenomen uit de beschrijving van Voorduin de dato 1860. Maar Zimmermann's geografische beschrijvingen zijn ongetwijfeld gebaseerd op eigen waarneming, en zijn beschrijving van de Jodensavanne geeft nauwkeurig de situatie van 1873 weer. Men moet wel door de modieuze romantische toon van die tijd heenlezen.

Tekst gedigitaliseerd door Mike Becker

Voor schepen van 8 a 10 voet diepgang blijft de rivier bevaarbaar tot l'Esperance, alwaar een zandbank midden in de rivier het vaarwater belemmert. Voor tentbooten en ponten is de rivier gewoonlijk bevaarbaar tot Broko Pondo, alwaar de eerste waterval is; doch het is daar moeielijk tegen den stroom op te roeien; hooger op, wordt de rivier smaller en het vaarwater belemmerd door rotsen en klippen daarin voorkomende.

De oevers der Suriname, zich in hooge mate kenmerkende door vruchtbaarheid, worden als van zelve verdeeld in het oorspronkelijke terrein en het aangeslibde gedeelte. Van de zeekust tot aan de Joden Savanna wordt de bodem geheel gevormd door aangeslibden grond of door de neerploffing uit het afstroomende water. Deze alluviale gronden, in hooge mate vruchtbaar, zijn steeds nagenoeg uitsluitend voor den landbouw gebezigd. Die lage landen vormen langs de geheele kust eene strook, zich met ongelijke breedte van de Marowijne tot de Corantijn uitstreckende. Veelal ligt een groot gedeelte daarvan met hooge tijden en springvloed onder water, en moet men door dijken en inpoldering het brakke rivierwater buiten houden. terwijl ook deze inpoldering dienstig is om het overtollige boschwater te loozen. In deze aangeslibde gronden worden ook in evenwijdige richting met de kust, zand- en schulpritsen aangetroffen, zijnde waarschijnlijk overblijfselen van vroegere strandvormingen.

Bij de Joden Savanna vertoont zich de oorspronkelijke bodem; hij is aldaar een overblijfsel van verweering van een granitisch gesteente, nog aan den voet dier helling voorkomende. Hooger op komen verscheidene rotsblokken aan de oevers en in de rivier voor, meest allen het karakter van graniet behoudende. (1)

Indien men een blik slaat op het bebouwde gedeelte dezer zoo vruchtbare oevers, dan is het tegenwoordig, zoo als uit deze kaart blijkt, daarmede al zeer treurig gesteld. De Kolonie Suriname is steeds aan den landbouw welvaart en bloei verschuldigd geweest, de suiker- en koffieteelt vooral mogen als de grondslagen van dien bloei worden aangemerkt.

Wij volgen nu de sterke bocht, gaan de Doorsnede voorbij, (een natuurlijk kanaal waardoor de Suriname met de Boven-Para gemeenschap heeft) en laten de suikerplantage Groot-Chatillon links leggen; deze plantage is genoemd naar den Heer van Chatillon, die in het begin der 18e eeuw alhier de eerste koffie plantte en de zoon was van den in de Tamarindenlaan vermoorden Gouverneur van Sommelsdijk. Wij varen de in den ouden stijl gebouwde suikerplantage de Guineesche Vriendschap, en de verlaten plantage Rac-a-Rac. (bekend om de expeditie aldaar in 1862) voorbij en bevinden ons nu op zogenaamd Joodsch grondgebied.

Een eeuw geleden lagen hier tusschen Rac-a-Rac en post Gelderland 45 welvarende suiker en koffieplantages, toebehoorende aan de vermogende Joden, die hun verblijf op de hooger gelegene Joden Savanna hielden. Die vroeger zoo rijk bebouwde oevers leveren nu een treurig gezicht op. Al die bloeiende

plantages zijn verlaten; hare suiker en koffie-velden eens met zooveel zorg aangelegd en onderhouden, zijn thans een ondoordringbare wildernis geworden; de schoone lanen van sierlijke palmen en hooge tamarinden, die naar de gebouwen der plantages geleidden, verheffen zich treurig en eenzaam uit de struiken en boschjes der in het wild opgroeiende vegetatie; en de landingsplaatsen, waar weleer fraai geverfde en bevallig gebouwde tentbooten af- en aanvoeren, liggen ledig en verlaten.

Wij naderen nu de houtgronden la Simplicité en Overbrug. Enkele eilanden, gedeeltelijk laag en met palmen begroeid, gedeeltelijk hoog en steenachtig en met bosschen bedekt, vormen prachtige groepen op de breede waterviakte, en schilderachtig vertoonen zich hier en daar langs de steilten der oevers kleine indiaansche dorpen, waarvan de hutten half zijn verscholen tusschen bananen en papjaboomen en katoenstruiken.

Het aantal Indianen of Roodhuiden in de kolonie vermindert jaarlijks en bedraagt nu ongeveer 800; zij bestaan uit 2 stammen, de Arrawakken en de Caraiben. Zij wonen gewoonlijk in kampen of dorpen, hunne hutten bestaan uit een dak gedekt met pina- of palmbladen, het geraamte dier hutten is met bewonderingswaardige netheid ineengesloten en door slingerplanten verbonden; geen spijker is er aan te bekennen. Jacht en visscherij maken hun hoofdbezigheid uit en voorzien in hun voedsel.

De Indiaan, weleer de alleenheerscher in Amerika, houdt zich meestal in de bovenlanden buiten het bewoonde gedeelte der kolonie op. De Europeesche beschaving, of liever de Schiedamsche jenever en de daaruit voortvloeiende armoede, zijn in vroegere oorlogen krachtige bondgenoten in deze laatste geweest, en hebben het volk tot het peil van volkomen verdierlijking doen dalen. Treurig is het denkbeeld dat een geheele volkstam tot volkomen vernietiging gedoemd is, nog treuriger dat hij geen enkel spoor van zijn bestaan zat achterlaten; waar zoo vele vroeger bestaande volken, als het ware nog voortleven in de geschiedenis of in prachtige bouwvallen, daar blijft hier van den Indiaan geen enkel monument over, zelfs geen zangen of overleveringen zullen in Suriname later aan dat Indiaansch volk herinneren.

Wij naderen nu den post Gelderland; behalve een groot plein, een net aangelegden tuin en vele tropische vruchtboomen heeft men er het woonhuis van den commandant, de kazerne, een magazijn, eene bakkerij, een bootenhuis, en nog andere voor gehuwde inlanders bestemde woningen; de heldere stroom kaatst het schoone landschap heerlijk terug,

Deze post, aangelegd in het tijdvak van aanhoudende oorlogen met boschnegers, is thans ook al verlaten.

Langs een zandweg de helling opklimmende, komt men op eene uitgestrekte vlakte met helder wit kwartstand bedekt, die al bijna twee eeuwen den naam van "Joden Savanna" draagt. Rondom die golvende vlakte verheffen zich die prachtige boomen waaraan Suriname zoo rijk is, en die zoo oneindig verschillend in vorm en gestalten kleur en gebladerte zijn, nu eens weldadig door hunne vruchten, dan in kostbare sappen en gommen, in harst en olie schatten afwerpende, dan weder hun stevig, krachtig hout leenende tot woning en scheepsbouw, tot brandstof en huiselijk gerief.

Deze Savanna, als het ware de platte kruin van een reusachtigen heuvel aan welks voet de Suriname stroomt, ligt zoo hoog boven het omliggend terrein dat men over de kruinen der omliggende bosschen een prachtig vergezicht heeft. In het O. en in het Z.O. is het één onafzienbare zee van groen, wier dicht opeengedrongen golven tot den horizon reiken, waar zij zich in een lichtenden never verliezen. Hier en daar verheft zich uit deze bewegelijke oppervlakte een heuvel, een spits, als het ware een baken te midden dezer grenzeloosheid.

Even als Nederland in Europa, zoo was ook Suriname aan de overzijde van den Oceaan eens het gastvrij toevluchtsoord voor den vervolgte om der godsdienstwille. Na de ontdekking van Amerika werd Brazilië al spoedig de wijkplaats of liever het bannelingsoord der in Spanje en Portugal zwaar verdrukte Israëlieten. Nadat Brazilië echter onder Portugal was gekomen, weken de opnieuw ook aldaar vervolgd naar Suriname en stichtten iets hooger aan de rivier, dan waar nu de Joden-Savanna ligt, een dorp, zooals men vindt aangeteekend in 1644 onder het opperhoofd David Nassy.

In 1685 werd dat dorp verlaten, en door Samuel Nassy hier ter plaatse een nieuw dorp met een steenen synagoge gesticht. Dit dorp steeg door den rijkdom en de arbeidzaamheid der bewoners al spoedig aanzienlijk in welvaart; het werd het verenigingspunt, het centrum der Portugeesch-Joodsche gemeente; zij maakten eens het 1/3 gedeelte der blanke bevolking van Suriname uit en waren in 1730 eigenaar van 115 plantages.

De hier gevestigde Israelieten genoten groote privilegien; zij hadden een eigen rechtspraak, zoo in burgerlijke als in strafzaken, hunne rechtbank, in een der tot de Synagoge behoorende vertrekken hun zetel hebbende, mocht ter eerste instantie tot f 600 boete opleggen, van alle rechterlijke vervolgingen hadden zij gedurende hunne hooge feesten vrijdom, enz.

Deze eertijds zoo bloeiende en rijke plaats is met hare bewoners geheel verdwenen. Geen spoor is er meer van de voormalige pracht en weelde, geen spoor zelfs meer van een stad te ontdekken. Zandheuvels geven de plaats aan waar vroeger leven en beweging heerschten; alleen nog de synagoge verheft zich daar, verweerd en vervallen, te midden der graven van hen, die eenmaal binnen hare muren hoogtij vierden.

Die kerk is, op eenigen afstand gezien, als het ware een steenen wildernis, een groote graftombe; van binnen is alles nog even als toen de opperrabijn er zijn laatsten zegen in uitsprak; een half vergaen rood fluweelen kleed bedekt de tafel der voorgangers, ouderwetsche koperen kandelaars hangen tegen de waggelende muren, de cellen zijn ledig, ledig de oude rechtszaal, koud en somber en doodsch zijn de vermolmde gangen, waarin alleen uw eigen voetstappen de sluimerende echo's wekken: - en met een gevoel van verruiming verlaat ge dit vervallen heiligdom.

Zijwaarts van de kerk liggen een menigte prachtig bewerkte, wit marmeren grafsteenen, die getuigen van den rijkdom, maar tevens van de weelde en de ijdelheid der vroegere bewoners.

Van deze Joden-Savanna ging vroeger een militaire weg of kordon in Oostelijke rictiting. Dit kordon werd met onbegrijpelijke moeite en inspanning door den gouverneur Nepveu, die veel tegenstand moest ondervinden, in 1774 voltooid, en vormde rondom het bebouwde gedeelte der kolonie, van hier tot aan zee, een soort militaire afsluiting. Deze weg was geheel bezet door troepen, verdeeld op de hoofd en mindere posten, terwijl om het 1/4 uur gaans een piket was geplaatst, hetwelk steeds de gemeenschap moest onderhouden. De groote hitte en de vele ontberingen op de boschtochten deden, vooral bij de nieuw aangekomene troepen, menigvuldige ziekten ontstaan, reden waarom dat kordon niet lang bestaan bleef.

Nemen wij eindelijk afscheid van deze plaats, alwaar wij ons reeds te lang opgehouden hebben, en vervolgen we de reis. De oevers der rivier beginnen zich hier allengs anders voor te doen. Men ontwaart al minder het lage land, de boorden worden iets hooger, het landschap meer heuvelachtig, het geboomte zwaarder: er is meer verscheidenheid. De zeewinden, door het aanzienlijk boomgewas gebroken, verliezen hunne kracht; - de afwisseling van eb en vloed gaat meer en meer in een voortdurend afstroomend water te niet, het water wordt zoet en drinkbaar: hier schijnt de grens te zijn van het bij hooge tijden, door den oceaan opgestuwde zilte water.